

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Aparacio J.M. 1999. Intraclutch egg-size variation in the Eurasian Kestrel: Advantages and disadvantages of hatching from large eggs. Auk 116: 825-830.

Torenvalken kunnen het uitkomen van hun eieren synchroniseren door eieren van afnemende grootte te leggen en door het moment van broeden uit te stellen tot het legsel compleet is.

Arbeitsgemeinschaft Biologischer Umweltschutz im Kreis Soest e.V. 1999. Schutzprogramm für Wiesenweihen und Rohrweihen in Mittelwestfalen -Jahresbericht 1998-. ABU, Bad Sassendorf (Teichstraße 19, 59505 Bad Sassendorf-Lohne). 48 pp + bijlages.

Niet alleen in Nederland zijn vogelaars druk in de weer met het opsporen en redden van kiekendieven broedend in akkergewassen. De Duitse werkgroep ABU volgde in 1993-98 resp. 44, 39, 39, 40, 41 en 37 broedparen in centraal-Westfalen. Van de 45 nesten (inclusief vervolgbroedsels) in 1998 waren er slechts 15 succesvol. Jongental/paar varieerde van 2-5 (gemiddeld 3.1/succesvol paar, n=15). De meeste nesten vlogen enkele dagen vóór de oogst uit. In totaal vlogen er in 1993-98 146 mannetjes en 148 vrouwtjes uit (daarvan 17 gekleurigd). Bevat ook informatie over Bruine Kieken en de controversie boeren-natuurbeschermers (die daar heel wat scherper op de snee wordt uitgevochten dan in Nederland).

Bayle P. 1999. Preventing birds of prey problems at transmission lines in western Europe. J. Raptor Res. 33: 43-48.

Overwegend gegevens uit Duitsland, Frankrijk (met details uit omgeving van de Crau) en Spanje. Lokaal enorme invloed op roofvogels. Voorstellen om sterfte door hoogspanningsleidingen te voorkomen.

Beckers P. & van der Laak R. 1999. Aantalsontwikkeling en broedsucces van roofvogels in Limburg in 1989-1998. Limburgse Vogels 10: 73-82.

Een samenvatting van het jarenlange onderzoek naar roofvogels in Midden-Limburg, inclusief dichtheden, broedsucces (per succesvol paar) en verstoring. Ook in Limburg is de Buizerd sterk toegenomen; Figuur 5 met aantallen over 1987-96 spreekt van Limburg (aantal geschat op 730 paar door Van Noorden & Schols in zelfde nummer van Limburgse Vogels), maar bedoeld is waarschijnlijk Midden-Limburg (400-500 paar in 1993-96). Nestverstoringen bij de Havik (1987-86) worden geschat op 11.3% van het aanwezige aantal paren, tegen 3.5% bij de Buizerd. In absolute zin blijft het aantal verstoringen gelijk, relatief gezien neemt het af.

Bekhuis J., Hustings F. & van Winden E. 1999. Zeearenden in Nederland in 1945-1997. Vogeljaar 47: 145-153.

Overzicht van de waargenomen Zeearenden in Nederland in 1945-96. Tot en met de strenge winter van 1978/79 schommelde het aantal overwinteraars jaarlijks tussen 1 en 4, daarna toenemend naar jaarlijks 4-12 ex. Maxima in de winters van 1983/84 (12 ex.) en 1995/96 (11 ex.). Tot en met halverwege de jaren zeventig verspreid over hele land, in 1975-86 sterke concentratie rond Oostvaardersplassen, daarna vooral Oostvaardersplassen en Biesbos/Haringvliet. De meeste arenden komen in de loop van oktober Nederland binnen; grootste aantallen worden hartje winter gezien (november-februari). Veel arenden zijn honkvast. Verder overzicht van de ontwikkelingen in de buurlanden, herkomst van onze overwinteraars (allegaartje van Finse, Noorse, Zweedse en Duitse vogels), en de potentie om zich als broedvogel in Nederland te vestigen (weinig kans op korte termijn, al kan Nederland wel in belangrijkheid toenemen als overwinteringsgebied).

Bes H. 1999. Sperwers in ons werkgebied. Aves Visum 76: 33-35.

In omgeving Bleiswijk eerste broedgeval in 1993 (Lage Bergse Bos, 20 jaar oud). In 1994 vrouwtje op beginnest in Hoge Bergse Bos en territorium in Bleiswijkse Zoom. In 1995 mislukte broedgeval

op eiland LBB. Jong vrouwtje vestigde zich in klein bosje bij Berkel (5 eieren, 4 jongen). In 1996 paar in Schiebroekse Park (nest viel, 4 jongen op hoop bladeren gezet en goed uitgevlogen); 300 m verderop vlogen min. 3 jongen uit. Verder broedgeval in Bleiswijkse Zoom. In 1997 mislukte Bleiswijkse Zoom in eifase. Verder 3 paren baltsend boven LBB, 1 paar bij Berkel-dorp. In totaal 5 nesten (resp. 4, 3, 0, 2 en 3 jongen). In park Laag Zestienhoven nog een nest en in omgeving Zoetermeer op 3 plekken bedelende jongen of balts.

Biemans J. 1999. Opnieuw twee succesvolle broedsels van slechtvalken in Limburg. Slechtvalk Nieuwsbrief 5(1): 7.

Nadere uitwerking van beide broedgevallen. Op 14 juli wordt 1 van de vrouwtjes van het DSM-terrein 10 km ten oosten van Sittard gevonden met ontsteking aan polsgewricht (830 gram; zie elders in deze Takkeling bij Frans van den Brink). Naar asiel gebracht. Prooiën van de Maas-valken: 8 Postduiven, 5 Spreeuwen, 2 Gierzwaluwen, 1 Merel, 1 Huismus, 1 zangertje (?).

Boer P. de & van Dijk J. 1999. Groningse slechtvalken prefereren kraaiennest boven kast. Slechtvalk Nieuwsbrief 5(1): 7-9.

Sterfte van 2 van de 4 jongen door locatie van kraaiennest onder spant, waardoor waterval op de jongen viel. Na verplaatsing en toevoeging rooster onder nest goed uitgevlogen. Prooiën: 10 Spreeuwen, 9 Oeverlopers, 8 Postduiven, 5 Goudplevieren, Tureluurs en Groenpootruiters, 3 Rosse Grutto's en Zanglijsters, 2 Kieviten, Sierduiven, Kramsvogels en Huismussen en 1 Sperwer, Zilverplevier, Watersnip, Houtsnip, Grutto, Regenwulp, Kanoet, Turkse Tortel, duif, Gele Kwikstaart en Koperwiek.

Burton N.H.K. & Burton P.J.K. 1999. Common Kestrels feeding on carrion. Brit. Birds 92: 366-367.

Kaalgepikte kop Blauwe Reiger gevonden in nestkast (14 juli 1992) en vrouwtje Torenvalk opgejaagd bij karkas van Zilvermeeuw (25 februari 1996). In laatste geval al dagenlang vorst- en sneeuwvrij weer.

Clark W.S. 1999. A field guide to the raptors of Europe, the Middle East and North Africa. Oxford University Press, Oxford. ISBN 0 19 854662 (Hbk), 0 19 854661 (Pbk). Gebonden £55.-, paperback £22.-. xxiv + 371 pp.

Wat valt er op het gebied van de roofvogelherkenning nog toe te voegen aan de recente publicaties van Forsman en Génsbøl (beide besproken in eerdere Takkelingen)? Een beetje slimme uitgever weet daar het antwoord op: voeg extra soorten toe (in dit geval Dark Chanting Goshawk, Crested Honey Buzzard, Rüppell's en Lappet-faced Vulture, Bald Eagle, Pallas's Fish Eagle, Bateleur, Tawny en Verreaux's Eagle, Sooty Falcon, Amur Falcon en American Kestrel). Binnenkort komt daar nog het zich eindeloos voortslepende boek van Ferguson-Lees c.s. overheen met de roofvogels van de wereld. Totale gekte! Zeker als je de bezopen prijs van £55.- voor de gebonden editie van het onderhavige boek ziet (Forsman, gebonden en wel, kost £29.95). Wat heeft Clark ons meer te bieden dan we nu al hadden met Forsman, behalve die extra soorten?

Clark's boek is anders -meer algemeen- georganiseerd; Forsman voor de specialisten, Clark voor de gevorderde roofvogelaar. Na een minimale introductie volgt een sectie met kleurplaten, geschilderd door N. John Schmitt (Amerikaan zonder veldervaring in Europa, platen geschilderd aan de hand van foto's, beschrijvingen en correcties door Clark, geen slimme aanpak voor een veldgids). Het middendeel bestaat uit soortbeschrijvingen zonder plaatjes, georganiseerd rond beschrijvingen van het verenkleed naar leeftijd en/of geslacht, ongebruikelijke kleden, vergelijkingen met soorten die er op lijken, beschrijving van de vliegwijze, rui (summer en globaal, nogal wat fouten), gedrag, status en verspreiding (met kaartjes uit Birds of the Western Palearctic, bijgewerkt aan de hand van de Europese Broedvogelatlas), bric-à-brac toevoegingen (waaronder etymologie!) en maten. In een bijlage staan kleurenfoto's (3-6 per soort), zonder aanduiding van plaats en datum.

Eerlijk gezegd ben ik teleurgesteld in deze gids. Als je dan toch bijna 200 gulden vraagt, maak dan een gids waar de platen bij de soorten staan en waar de kunstenaar goede veldervaring heeft. De platen zijn niet slecht, maar toch fouten in verhoudingen (kiekendieven, Sperwer, Bateleur, om

enkele te noemen) en kleuren zijn soms vlak of bizar (Havik, staart juveniele Sperwer). De verdeling van tekeningen/soorten over de pagina is onhandig voor een veldgids. Bronnengebruik is eenzijdig, daardoor cruciale informatie over het hoofd gezien (kleed- en iriskleurveranderingen met vorderende leeftijd, gebaseerd op populatieonderzoek). Waarom albino's en bleke vogels nadrukkelijk vermeld moeten worden, ontgaat met (zeker waar de gewone beschrijvingen uitgebreider hadden gekund). Rui wordt stiefmoederlijk behandeld, een onderwerp zó complex bij roofvogels dat je het uitgebreid behandelt of anders niet; Forsman besteedt hier terecht veel aandacht aan). Beschrijving van gedrag bevat obligate informatie en voegt weinig toe. Het gebruik van maten is tweeslachtig: alleen lengte, vleugelspanwijdte en gewicht met gemiddelde en spreiding (maar op hoeveel metingen gebaseerd, wat is de standaardafwijking, waarom niet altijd gesplitst naar leeftijd en geslacht, wel of niet krop meegerekend, kortom een ongeregeld zootje).

Zijn er dan geen goede kanten aan deze gids? Natuurlijk wel: in zijn soort is het een goede gids, de toevoeging van kleurplaten vind ik cruciaal (ontbreken grotendeels in Forsman, die vooral met foto's werkt), er staan meer soorten in dan in Forsman, het formaat is handzamer en algemene aspecten worden uitgebreider behandeld. De eventuele koper doet er wel goed aan de paperback te kopen (meer dan de helft goedkoper). Overigens merkwaardig dat Clark niet de gelegenheid te baat heeft genomen handkenmerken op te nemen; dat zou pas in een behoefte hebben voorzien (ontbreken vrijwel geheel in Forsman, terwijl Baker's *Identification Guide to European Non-Passerines* wel een update kan gebruiken). Bovendien heeft Clark iets goed te maken voor de rip-off *In-hand identification guide to Palearctic raptors* die hij vorig jaar het licht liet zien. Bij een keuze tussen Forsman en Clark weet ik het wel: Forsman dus. Veel betere tekst, evidente veldkennis van alle aspecten van Europese soorten, uitstekende en uitgebreide informatie over rui, veel betere (en meer en beter gedocumenteerde) foto's, veel meer pagina's (verhoudingsgewijs ook meer tekst per pagina) voor vrijwel dezelfde prijs als Clark's paperback, geen overbodige rimram. Over wie gelijk heeft aangaande het aantal te onderscheiden kleden en leeftijden in de grote arendensoorten (Forsman voert er meer op dan Clark), zal onderzoek aan een reeks van dezelfde individuen over een reeks van jaren uitsluitsel moeten geven.

Corbacho C., Sánchez J.M. & Sánchez A. 1999. Effectiveness of conservation measures on Montagu's Harriers in agricultural areas in Spain. J. Raptor Res. 33: 117-122.

Nestsucces van Grauwe Kieken in boerenland werd in ZW-Spanje vergeleken tussen plots met en zonder nestbescherming. Bescherming resulteerde in een vermindering van nestjongensterfte, en dus een hoger broedsucces. Het welslagen van nesten hing echter ook samen met legbegin, leeftijd van broedsel en in welk gewas werd genesteld. Late broedsels mislukten volledig. Invloed van boerenwerkzaamheden was het grootst in de zuidelijkst gelegen broedplaatsen, omdat hier eerder werd geoogst dan meer naar het noorden. Het voortbestaan van Grauwe Kieken hangt sterk af van het wel of niet beschermen van nesten. In Spanje belangrijker dan in Nederland, omdat populatie daar veel groter is (wat niet wil zeggen dat Ben Koks c.s. er in Nederland mee op moet houden).

Davies R.A.G. 1999. The extent, cost and control of livestock predation by eagles with a case study on Black Eagles (*Aquila verreauxii*) in the Karoo. J. Raptor Res. 33: 67-72.

Arenden grijpen soms lammetjes, maar de werkelijke predatie is veel minder dan boeren zelf opgegeven. Voor de gemiddelde Karoo-boerderij komt het neer op 0.32 lam (kosten \$7 per jaar). Dit is te verwaarlozen, zeker gezien het voordeel dat een boer heeft met een arend op zijn land (arenden eten bij voorkeur hyrax; bij afwezigheid van arenden zouden deze grasmaaiertjes zoveel gras opeten dat boeren 150x duurder uit zijn dan de schade veroorzaakt door af en toe een lammetje wegeten).

DeLong J. & Hoffman S.W. 1999. Differential autumn migration of Sharp-shinned and Cooper's Hawks in western North America. Condor 101: 674-678.

Beide soorten migreerden in de herfst in de volgende sequentie: eerst juveniele vrouwtjes, dan juveniele mannetjes, adulte vrouwtjes en adulte mannetjes (net als Sperwers in Europa!). Dit wordt verklaard door verschillende jachtstrategieën van mannen en vrouwen in relatie tot het prooi-aanbod, en ervaring (jonge vogels hebben minder jachtervaring dan oude)

Ellis D.H., Clegg K.R., Lewis J.C. & Spaulding E. 1999. Golden Eagle predation on experimental Sandhill and Whooping Cranes. *Condor* 101: 664-666.

Verschillende soorten Kraanvogels worden in de USA door mensen grootgebracht en vervolgens met een ultra-light vliegtuigje naar 'veilige' overwinteringsgebieden geleid (de Kranen volgen de ultra-light en leren en passant de veilige vliegroute). Op hun reis worden ze met de regelmaat van de klok door Steenarenden aangevallen (en gedood), meer dan voorheen bekend was. Het was telkens de laatste in de groep die de klos was. Een deel van de aangevallen Kranen werd gered door de arend met de ultra-light te verjagen. Leuk werk!

Ellis D.H., Whitlock P.L., Tseng P. & Nelson R.W. 1999. Siblicide, splayed-toes-flight display, and grappling in the Saker falcon. *J. Raptor Res.* 33: 164-167.

In Oost-Mongolië werd een jonge Sakervalk gesnapt op het moment dat hij (c. 14 dagen oud) zijn broertje stond te molesteren: klemvast met klauwen, met snavel hakkend en trekkend. Een derde nestjong was al verdwenen. Nest met voedselschaarste. Voor Sakervalken niet eerder beschreven.

Estes W.A., Dewey S.R. & Kennedy P.L. 1999. Siblicide at Northern Goshawk nests: Does food play a role? *Wilson Bulletin* 111: 432-436.

Waarnemingen bij nesten van Haviken waar het voedselaanbod werd gemanipuleerd, laten zien dat nesten met toegevoegd voedsel geen sterfte onder jongen opleverden als gevolg van onderlinge agressie, terwijl dat wel het geval was bij twee controlenesten zonder bijvoeding. Voedselaanbod speelt blijkbaar een rol bij het voorkomen van dit fenomeen.

Evans I.M., Summers R.W., O'Toole L., Orr-Wing D.C., Evans R., Snell N. & Smith J. 1999. Evaluating the success of translocating Red Kites *Milvus milvus* to the UK. *Bird Study* 46: 129-144.

In Zuid-Engeland werden in 1989-94 93 juveniele Rode Wouwen uitgezet, afkomstig uit Wales, Spanje en Zweden. In Schotland kwamen daar in 1989-93 nog eens 93 juveniele vogels uit Zweden bij. De minimale overlevingskans in het eerste levensjaar was 83.1 en 78.0% voor resp. mannetjes en vrouwtjes in Engeland, tegen resp. 50.0 en 52.5% in Schotland. In de daaropvolgende verbeterden de overlevingskansen. In 1992 werd in beide gebieden voor het eerst gebroed door losgelaten vogels. De leeftijd waarop voor het eerst tot broeden werd overgegaan in Engeland was 1.9 jaar voor mannetjes en 2.6 jaar voor vrouwtjes; in Schotland was dat resp. 1.8 en 1.7 jaar. Op grond van broedbiologische en overlevingsparameters werd met een deterministisch model becijferd dat de Engelse en Schotse populaties de 100 paren zullen overschrijden in resp. 1998 en 2007.

Fernie K.J. & Bird D.M. 1999. Effects of electromagnetic fields on body mass and food-intake of American Kestrels. *Condor* 101: 616-621.

Veel roofvogels nestelen op hoogspanningsmasten. Amerikaanse Torenvalken lieten in gevangenschap geen significante veranderingen in lichaamsgewicht zien als ze gedurende 10 dagen werden blootgesteld aan een electromagnetisch veld. Wel werd rui van mannetjes vervroegd.

Geneijgen P. van. 1999. Broedresultaten van de Slechtvalk in Nederland in 1999. *Slechtvalk Nieuwsbrief* 5(1): 2-5.

De WSN is nóg sneller dan de WRN met het publiceren van broedresultaten. In 1999 brachten 6 paren 14 jongen groot. In *Noord-Brabant* 2 ad. vogels (man zelfde als in 1998, vrouw nieuw?): legbegin berekend op 10 maart, op 14 april 1 aangepikt ei en 3 jongen, op 5 mei 2 mannen en 2 vrouwen geringd. Alle uitgevlogen. Een tweede paar in *Noord-Brabant* (ad. man in 1997 in Nederland geringd) bebroedde vanaf 28 maart, op 14 april 3 eieren. Tussen 23 en 29 april opgegeven, mogelijk door verschijning tweede adulte vrouwtje. In *Limburg (Maas)*: vrouw van 11 jaar oud met ad. man van eind '97 of begin '98. Op 31 maart 2 eieren. Op 8 mei 1 mannetje geringd, andere ei niet uitgekomen. Legbegin berekend op 12 maart. Uitgevlogen. In *Limburg (DSM)*: vanaf 1996 zelfde vrouw (geboren in '94?), gepaard met ad. man. Op 8 mei 2 mannen en 2 vrouwen geringd. Legbegin 12 maart. Alle uitgevlogen. In Nijmegen: man 5 jaar oud (aanwezig vanaf maart/april 1995), ad. vrouw waarschijnlijk nieuw (gevangen in december 1998): start eileg 18 maart (vastgesteld met video), 4 eieren. Eerste 2 kuikens geboren op 26 april, het derde op 28 april,

vierde ei komt niet uit. Drie vrouwen geringd op 18 mei en uitgevlozen tussen 7 en 12 juni. In *Groningen* een adult paar op kraaiennest in hoogspanningsmast. Op 7 mei 2 dode en 2 levende kuikens. Op 19 mei beide vrouwen geringd. Legbegin berekend op 29 maart. Gegevens van 2 nesten in Vlaanderen en 1 nest in Nijmegen verduidelijken het volgende: in 4-legsels werd 2x bij het derde ei met broeden begonnen en 1x bij het tweede ei. De legduur van het eerste ei was 44, 42 en 39 dagen. De broedduur van het eerste ei was 39, 39 en 34 dagen. Let wel: andere cijfers dan in Handleiding veldonderzoek Roofvogels, welke laatste dus aanpassing behoeven!

Geneijgen P. van. 1999. De vestiging van een zesde paar Slechtvalken in 1999: Het relaas van de vrouwen van Brabant II en een Nederlandse man die moeilijk kiezen kan. Slechtvalk Nieuwsbrief 5(1): 5-6.

Door komst tweede vrouwtje verzaakt mannetje zijn plicht ten aanzien van zijn broedende eerste vrouwtje, waardoor legsel wordt verlaten.

Geneijgen P. van 1999. Verschillen in timing tussen Midden en Noord-Europese Slechtvalken. Slechtvalk Nieuwsbrief 5(1): 10-11.

Overzicht van de rui van Handpen 1-10 van Midden-Europese en Noord-Europese Slechtvalken, gebaseerd op vondsten van ruipennen op Nederlandse overwinteringsplaatsen. Noordelijke vogels zijn 1-3 maanden later met hun rui. Handpen 10 (de laatste die wordt vervangen) van Midden-Europese vogels viel gemiddeld op 18 september (19 augustus-3 oktober), van Noord-Europese vogels gemiddeld op 3 december (19 oktober-14 januari). De ruivolgorde van Midden-Europese vogels was (4)-(5)-3-6-2-7-9-1-8-10, van Noord-Europese vogels 4-5-6-3-(7)-2-8-9-1-10.

Gilbert G., Gibbons D.W. & Evans J. 1998. Bird monitoring methods: a manual of techniques for key UK species. RSPB, Sandy. 464 pp. ISBN 1 901930 03 3. Ingenaaid met slap kaft. £17.50.

Soortspecifieke inventarisatiemethoden (zoals het hoort), inclusief benodigdheden, vergunningen, formulieren, veiligheidsmaatregelen en potentiële verstoringbronnen. Behandeld worden Rode Wouw, Zeearend, Bruine Kiekendief, Blauwe Kiekendief, Buizerd, Steenarend, Visarend, Torenvalk, Smelken en Slechtvalk. Nuttige informatie, met uitgesproken Britse benadering.

Grant J.R. & McGrady M.J. 1999. Dispersal of Golden Eagles *Aquila chrysaetos* in Scotland. Ringing & Migration 19: 169-174.

Jonge Steenarenden blijven 4-6 maanden in buurt geboorteplaats alvorens te verdwijnen. Naarmate ze ouder worden (en broedrijp), vertonen ze de neiging terug te keren naar hun geboorteplaats.

Hake M., Kjellén N. & Alerstam T. 1999. En doldis på spåren. Satellitpejling avslöjar bivråkens flyttningsstrategi. Vår Fågelvärld 58(5): 6-11.

Zelfde verhaal over gesatellietzenderde Zweedse Wespdivieven als besproken in vorige Takkeling (zie Hake M. 1998. Ringinform 21(2): 22-25), alleen ditmaal met fraaie foto's gelardeerd.

van 't Hof M. 1999. Broedverslag 1999. Eigen rapport, Nieuwerkerk. 37 pp.

Verslag van broedvogelkarteringen en nestcontroles door de Roofvogelwerkgroep Schouwen-Duiveland, met maten en gewichten van jongen, terugmeldingen en voedselgegevens.

Jaarboek 1997-1998 en 1998-1999 van Het Nederlands Valkeniersverbond "Adriaan Mollen". Te bestellen door f20,- over te maken op giro 76430 t.n.v. Nederlands Valkeniersverbond "Adriaan Mollen" te Deskesven 3, 5815 EA Merselo (0478-546530).

In dit jaarboek een interessant verhaal van N.H. Christensen en J.J. van Wingerden over Noordse valken, Deense koningen en Nederlandse valkeniers (pag. 4-10). De vangst van valken in de periode 1530-1780 in Noorwegen en Denemarken werd gedomineerd door Brabanders, terwijl IJslandse valken door de lokale bevolking werden gevangen. Van IJsland wordt een reeks geëxporteerde Giervalken gegeven over de periode 1731 tot en met 1793; in tien jaren ging het om meer dan 100 vogels! Verder een verhaal van een mentor (H. Dijkstra) over het leerlingensysteem van "Adriaan Mollen", waaruit blijkt dat het leven van een valkenier ook niet over rozen gaat (met uitermate linke pogingen om vanuit de top van een hoogspanningsmast het signaal van een gezenderde valk op te vangen; zou ik niet nog eens proberen!). Andere valkeniersimpressies van Tula Stapert, J. v.

Gerven, Nico van Zantvoort (over wat er fout kan gaan, en dat is nogal wat) en Teun Schoenmaker (zie ook Peter van Geneijgen in Slechtvalk Nieuwsbrief 5, 1: 5-6), de toekomst van de Nederlandse valkerij (Jan Staal) en een historisch verhaal over Sonderland en de valkerij op het Loo (P. Tuijn). Oude jaarboeken zijn bij bovenstaand adres te verkrijgen.

Jenkins A.R. 1998. Behavioural ecology of Peregrine and Lanner Falcons in South Africa. Ph.D. Dissertation, Univ. Cape Town, Rondebosch, South Africa. Xii + 126 pp.

Lanners zijn ruimer verspreid dan Slechtvalken in Zuid-Afrika, en 10x talrijker. Het waarom van het succes van Lanners komt uitgebreid aan de orde (proefschrift \$20.-, email ajenkins@botzoo.uct.ac.za).

Joubert B. 1998. Données préliminaires sur les Circaètes Jean-le-Blanc *Circaetus gallicus* de Haute-Loire. Alauda 66: 207-220.

Onderzoek naar Slangenarenden in ZO-Frankrijk (Massiv Central; 130 km²) in 1996-97. Gemiddelde aankomst broedvogels was 13 maart (uitersten 8-18 maart), start eileg gemiddeld op 12 april en gemiddelde uitkomstdatum was 29 mei. De jongen vliegen rond 15 augustus uit. Vijf paren brachten in 1996 3 jongen groot; in 1997 waren alle 7 paren succesvol (elk 1 jong).

Joubert B. 1999. Trois comportements de Circaètes Jean-le-Blanc mâles *Circaetus gallicus* en période de reproduction. Alauda 67: 141-144.

Beschrijft vlindervlucht van Slangenarenden (territoriumindicatie), nestmarkering door middel van opwaarts gerichte vleugels (waardoor witte onderzijde opvalt) en nestkom draaien.

Kjellén N. 1999. Different migration strategies among Swedish Common Buzzards *Buteo buteo* by the proportion of white birds. Ornis Svecica 9: 11-18.

In 1990-96 werden Buizerds langstrekkend bij Falsterbo op geslacht en leeftijd gebracht. Vogels met een overwegend wit verenkleed werden apart genoteerd; deze witte vormen een aanzienlijk aandeel van de broedpopulatie van Skåne (Zuid-Zweden), maar zijn zeldzaam meer naar het noorden toe. Door te kijken hoeveel witte vogels wanneer bij Falsterbo langskomen, en tevens bij te houden wat het aandeel witte was in de achterblijvende populatie in Zuid-Zweden bleek het volgende: de zuidelijke populatie in Zweden vertrekt eerder dan normale/donkere Buizerds, van de Zuid-Zweedse vogels vertrekt verhoudingsgewijs een groter deel jonge dan volwassen vogels. Vooral in Zuid-Zweden zijn adulte vogels nauwelijks migratoir; de noordelijker broedende adulte vogels springen over de zuidelijke dieren heen (leap-frog). Dit patroon wordt bevestigd met terugmeldingen van geringde vogels.

Knoff C. 1999. Blir bestandsskogbruket hönsehaukens bane? Vår Fuglefauna 22: 81-86.

Stand van de Havik in Hedmark (Noorwegen) geschat op 600 paar in 1950, en slechts 80-160 paar in 1998. Afname deels veroorzaakt door kap van oud bos en vervanging door monocultures. Hierdoor verdwijnen broedplaatsen en neemt voedselaanbod af. Doet voorstellen voor bosbouwers om roofvogels, waaronder haviken, beter te beschermen. Geeft ook informatie over gebruik van kunstnesten door Havik.

Leonardi G. 1999. Cooperative hunting of Jackdaws by the Lanner Falcon (*Falco biarmicus*). J. Raptor Res. 33: 123-127.

Mannetjes Lannervalk initieerden meestal de gezamenlijke aanval op groepen Kauwen 974%), maar het was het vrouwtje die de vangst deed (87%). De prooi werd niet gedeeld.

McCloskey J.T. & Dewey S.R. 1999. Improving the success of a mounted Great-horned Owl lure for trapping Northern Goshawks. J. Raptor Res. 33: 168-169.

Truc om met een opgezette Oehoe Haviken bij het nest te vangen. Staand net in buurt van nest opzetten (dho-gaza), plat op de rug op de grond gaan liggen tussen net en nest, afdekken met camouflagenet, met de handen de uil omhoog houden en -onder het uiten van de vijftonige oehoeroep- de uil bewegen. Twaalf van de 14 vangpogingen op deze manier waren succesvol.

Michelat D. & Giraudoux P. 1999. Caractéristiques des zones de stationnement de la Buse pattue *Buteo lagopus* dans le département de Doubs. Alauda 67: 103-108.

In 1997 werden 60 Ruigpootbuiszeters waargenomen in NO-Frankrijk. Kwamen uitsluitend voor in open gebieden groter dan 6.5 km² en dan bij voorkeur wanneer de dichtheid van Veldmuizen daar hoog was.

Mineau P., Fletcher M.R., Glaser L.G., Thomas N.J., Brassard C., Wilson L.K., Elliott J.E., Lyon L.A., Henny C.J., Bollinger T. & Porter S.L. 1999. Poisoning of raptors with organophosphorus and carbamate pesticides with emphasis on Canada, U.S. and U.K. *J. Raptor Res.* 33: 1-37.

Review van vergiftigingen van roofvogels met cholinesterase-remmende pesticiden. In UK overwegend gevolg van misbruik (opzettelijke vergiftiging, net als in Nederland), in USA en Canada ook vaak gevolg van legaal gebruik (secundaire vergiftiging als gevolg van gebruik van zaadontmetingsmiddelen of door opnemings van vergiftigde invertebraten als wormen). Residuen van vers gesproeide insecticiden (vooral de meer toxische) zijn giftig genoeg om sterfte onder roofvogels te veroorzaken.

van Ommen E. & Swiers R.J. 1999. Uilenpad, impressies van de zak van Zuid-Beveland. REGIO-Projekt Uitgevers, Groningen. 80 pp. ISBN 90-5028-118-4. f24.95.

De Groningse kunstenaar Erik van Ommen heeft ditmaal Zuid-Beveland behandelt in aquarellen, etsen, olieverfschilderijen en tekeningen. De geschiedenis en wetenswaardigheden van dit vakantieland worden uitvoerig beschreven.

Parker J.W. 1999. Raptor attacks on people. *J. Raptor Res.* 33: 63-66.

Beschrijft gevallen van roofvogels (en uilen) die mensen aanvallen, de mogelijke redenen en wat te doen bij dergelijke meldingen.

Piattella E., Salvati L., Manganaro A. & Fattorini S. 1999. Spatial and temporal variations in the diet of the Common Kestrel (*Falco tinnunculus*) in urban Rome, Italy. *J. Raptor Res.* 33: 172-175.

Romeinse Torenvalken zijn voegeleeters, vooral zangvogels (belangrijk in aantal en biomassa) en tamme duiven (belangrijk in biomassa). In de winter worden veel meer muizen gegeten.

Plíce L. & Balgooyen T.G. 1999. A remotely operated trap for American Kestrels using nestboxes. *J. Field Ornithol.* 70: 158-162.

Beschrijft een methode met een radiografisch bestuurd systeem om valken in nestkasten te vangen.

Roberts S.J., Lewis J.M.S. & Williams I.T. 1999. Breeding Honey-buzzards in Britain. *Brit. Birds* 92: 326-345.

Overzichtsartikel van het voorkomen en biologie van Britse Wespeneieren. Informatie over vlieggedrag (inclusief vlinders, parallelle vluchten en dragen van materiaal) en nestplaatskeus (in Uplands 1 nest in loofbos, 16 in naaldbos, in de centrale heuvels resp. 3 en 5 en in de Lowlands resp. 13 en 14; veel nesten zaten in oude bomen). Interessant is de vermelding van trouw aan broedplaatsen, waarbij de aanwezigheid van oude nesten een rol kan spelen als richtpunt voor paren. Dit maakt het beheer in New Forest des te navranter; hier werden nesten (en de dragende takken) na het broedseizoen verwijderd om het jaar daarop de kans op eiroof te verkleinen. Goede waarnemingen over aandragen van vers materiaal op nesten die later niet in gebruik werden genomen (8 gevallen). De minimum afstand tussen 2 nesten was 6 km, daarnaast nog 2 gevallen van 8 km. Bij 18 broedpogingen in New Forest was de gemiddelde afstand tussen twee nesten in opeenvolgende jaren 2 km (maar praktijk van nestverwijderen maakt dit cijfer biologisch onbetrouwbaar). In andere regio's was dat 250 m (max. 750 m). Na een mislukking verplaatste een paar zich 500 m. Legselgrootte was 2 eieren (15 legfels), met 1 geval van 3 eieren laat in juli (moet dat niet zijn?) gelegd, alle 3 anders getekend. Gemiddeld legbegin van 23 legfels varieerde van 21 mei tot 8 juni (mediaan 29 mei). Melden 1 nalegfel na mislukking in eifase na 17 juni. Beschrijven broedgedrag. Slechts 5 van 47 gevonden nesten mislukten: 3 nesten met 1 jongen, 5 nesten met min. 1 jong en 34 nesten met 2 jongen (veel nesten in jongenfase gevonden, dus overtrokken ten faveure van succesvolle nesten). Geven maten en gewichten van nestjongen naar leeftijd, opgesplitst naar week en met kleine steekproeven. In 13 van 22 broedsels leken de jongen

nagenoeg dezelfde leeftijd te hebben; in 7 broedsels echter verschil van 3-4 dagen. Er werd geen siblicide opgemerkt (maar dat komt waarschijnlijk doordat er nauwelijks controles in de zeer vroege jongenfase werden uitgevoerd). Verder informatie over nestbezoeken door ouders (ook na verstoring). Uitgebreide analyses van prooi-resten, met 6 Bruine Kikkers, 5 Levendbarende Hagedissen, 2 slangen, 3 Houtduiven, 2 Graspiepers, 1 Mol, 1 Konijn, 1 Haas en 1 Grijs Eekhoorn als gewervelden. Wespenlarven echter hoofdvoedsel (13 steekproeven van 9 nesten van poepjes): overwegend Gewone en Rode Wesp, verder ook Noorse. Zeer weinig Oostenrijkse Wesp (is een parasiet), Boswesp en Hoornaar. Gek genoeg geen Duitse Wespen, ondanks talrijke aanwezigheid! In de Uplands werden geregeld hommelnesten gevonden. De huidige Britse populatie wordt op 50-60 paar geschat met een licht stijgende tendens.

Rosenfield R.N. & Bielefeldt J. 1999. Mass, reproductive biology, and non-random pairing in Cooper's Hawk. Condor 116: 830-835.

Cooper's Haviken paren niet willekeurig met elkaar maar kiezen een partner die wat betreft gewicht bij hun past: een kleine vrouw met een kleine man, een grote vrouw met een grote man.

Steiner H. 1999. Der Mäusebussard (*Buteo buteo*) als Indikator für Struktur und Bodennutzung des ländlichen Raumes: Produktivität im heterogenen Habitat, Einfluß von Nahrung und Witterung und Vergleiche zum Habicht (*Accipiter gentilis*). Stapfia 62: 1-74.

Achter deze omineuze titel gaat een studie naar 14-18 paren Buizerd schuil, uitgevoerd in 1991-96 in 110 km² boerenland en bos (resp. 90 en 20 km², later uitgebreid naar 225 km²) in Boven-Oostenrijk, aan de noordrand van de Alpen. Het beschrijft aantalsverloop, broedfenologie en -succes, habitatkeus en ruimtelijke spreiding in relatie tot voedselaanbod en voorkomen van Havik. Voedselkeus gebaseerd op prooien gevonden bij nesten (in latere jongenstadium). Individuele kwaliteit van broedvogels wordt afgemeten aan lengte van geruide slagpennen.

Twisk F. 1999. Roofvogels op Walcheren, broedseizoen 1998. 't Zwalmpje 14(1): 4-10.

7 locaties met 8 paar Bruine Kiek, 11 (mogelijke) broedgevallen Sperwer, 2 idem Buizerd, 11 broedgevallen Torenvalk (op 26 nestkasten), 0 broedgevallen Boomvalk (wel 35 waarnemingen).

Urcun J.-P. & Kabouche B. 1999. La migration postnuptiale de l'Aigle botté *Hieraetus pennatus* à travers les Pyrénées. Alauda 67: 89-101.

De Franse populatie van de Dwergarend is volledig migratoir en verlaat Frankrijk voornamelijk door het westelijke deel van de Pyreneeën (Organbidexka-pas, maar ook Lindux). Over 1981-97 geen duidelijke trend in aantallen (pieken 1981, 1988-91). Trek komt half augustus op gang, piekt in tweede helft september en is half oktober voorbij. Gemiddeld genomen passeren adulte vogels eerder dan juveniele.

Würfels M. 1999. Ergebnisse weiterer Beobachtungen zur Populationsentwicklung des Habichts (*Accipiter gentilis*) im Stadtgebiet von Köln 1993-1998 und zur Rolle der Elster (*Pica pica*) im Nahrungsspektrum des Habichts. Charadrius 35: 20-32.

Op 200 km² in/rond de stad Keulen steeg het aantal paren Havik van 3 in 1989 naar 14 in 1992; in 1992-96 verder groei naar 23. Sindsdien stabiel (21 in 1997, 22 in 1998). Nieuwe vestigingen veelal eenjarige vogels. Deze dringen stadgebied binnen met hoge eksterdichtheid (10-40 paren/100 ha). Gemiddeld lag het aandeel Ekster in het menu van Haviken op 20-24% van alle prooien. Bij zes paren Havik lag dat zelfs op 36-64%. Net uitgevlogen Eksters worden 3x vaker geslagen dan adulte (hierbij is geen rekening gehouden met het feit dat ze om die tijd ook 2-3x talrijker zijn, met andere woorden: geen duidelijke selectie). Sommige Haviken broedden op 30 m afstand van woonblokken. De toenemende dichtheid ging gepaard met een afname van het aantal uitvliegende jongen per paar.

Wyllie I. & Newton I. 1999. Use of carcasses to estimate the proportions of female Sparrowhawks and Kestrels which breed in their first year of life. Ibis 141: 504-506.

Intensief gebruik van binnengekomen lijkes van Sperwers en Torenvalken in Engeland in 1978-97: door de eileider te bekijken kon worden vastgesteld dat 43% van de eerstejaars vrouwtjes Sperwers en 59% van de dito Torenvalken eieren had gelegd in haar leven. Bij oudere Sperwers en Torenvalken was dat 93% en 97%.